

ПАСПОРТ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 08.00.09 “БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ (ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)”: ВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ НАУКИ БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УКРАЇНІ

Акцентується увага на важливості перегляду та актуалізації паспорту спеціальності, оскільки чинний паспорт обмежує розвиток бухгалтерського обліку як науки в Україні. Запропоновано зміни до формулювання формули спеціальності, а також власну трансформовану редакцію паспорту спеціальності, що включає модифіковані рубрики та нові рубрики міждисциплінарного контексту

Постановка проблеми. Розвиток будь-якої науки визначається результатами різнопланових якісних досліджень. Тематика, обрана дослідниками, апіорі повинна бути високо актуальною. Проте ще одним не менш важливим критерієм слід визнати відповідність певної тематики паспорту спеціальності. Наука бухгалтерський облік не є винятком. Жодна спеціалізована вчена рада не прийме до подальшого проходження дисертаційну роботу, яка не відповідає чинному паспорту спеціальності, якою б новаторською і цікавою у науковому плані вона не була.

Чинний паспорт спеціальності 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)”¹ не відповідає вимогам сьогодення, є морально застарілим, не надає можливості здійснювати міждисциплінарні дослідження, і, по суті, гальмує розвиток бухгалтерського обліку як науки.

На часі необхідним є проведення реформування та коригування паспорта спеціальності нашої науки, виняткової актуальності набувають питання внесення змін та коригування змістового наповнення цього основного регулятиву науково-дослідницької діяльності у сфері бухгалтерського обліку, аналізу та контролю у державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До цього часу дуже невелика кількість визнаних вчених присвячували свої публікації проблемам модифікації паспорта спеціальності. На недосконалоості паспорту спеціальності ще 7 років тому наголошував проф. Ф.Ф. Бутинець [1], у монографії зазначав про це і проф. М.С. Пушкар [3], ці питання піднімала також і проф. Н.М. Малюга.

Зокрема, на недосконалість та занадто “вузький” характер паспорта вказував проф. М.С. Пушкар, відзначаючи, що “старий паспорт став гальмом, а не стимулом для розвитку облікової науки”. З конкретними пропозиціями трансформації паспорта виступив проф. Ф.Ф. Бутинець, однак, крім його публікації, протягом більше 7 років вагомих аргументованих альтернативних варіантів реформування паспорта визнаними вченими надано не було.

Таким чином, до закликів вчених не приєдналася наукова спільнота, і питання оновлення паспорту не зазнало належного широкого обговорення у наукових колах та на сторінках періодичних видань.

Викладення основного матеріалу дослідження. Між рубриками паспорта спеціальності, як закріпленого на національному рівні нормативу у сфері наукової методології, і напрямками, в яких в даній предметній області здійснюються наукові дослідження в країні, існує тісний зв'язок (рис. 1).

¹Затверджений Постановою Президії ВАК України 14.12.2006, № 31-06/11

Таким чином, національна методологічна орієнтація наукових досліджень у сфері обліку визначає специфіку об'єктів бухгалтерського наукового пізнання².

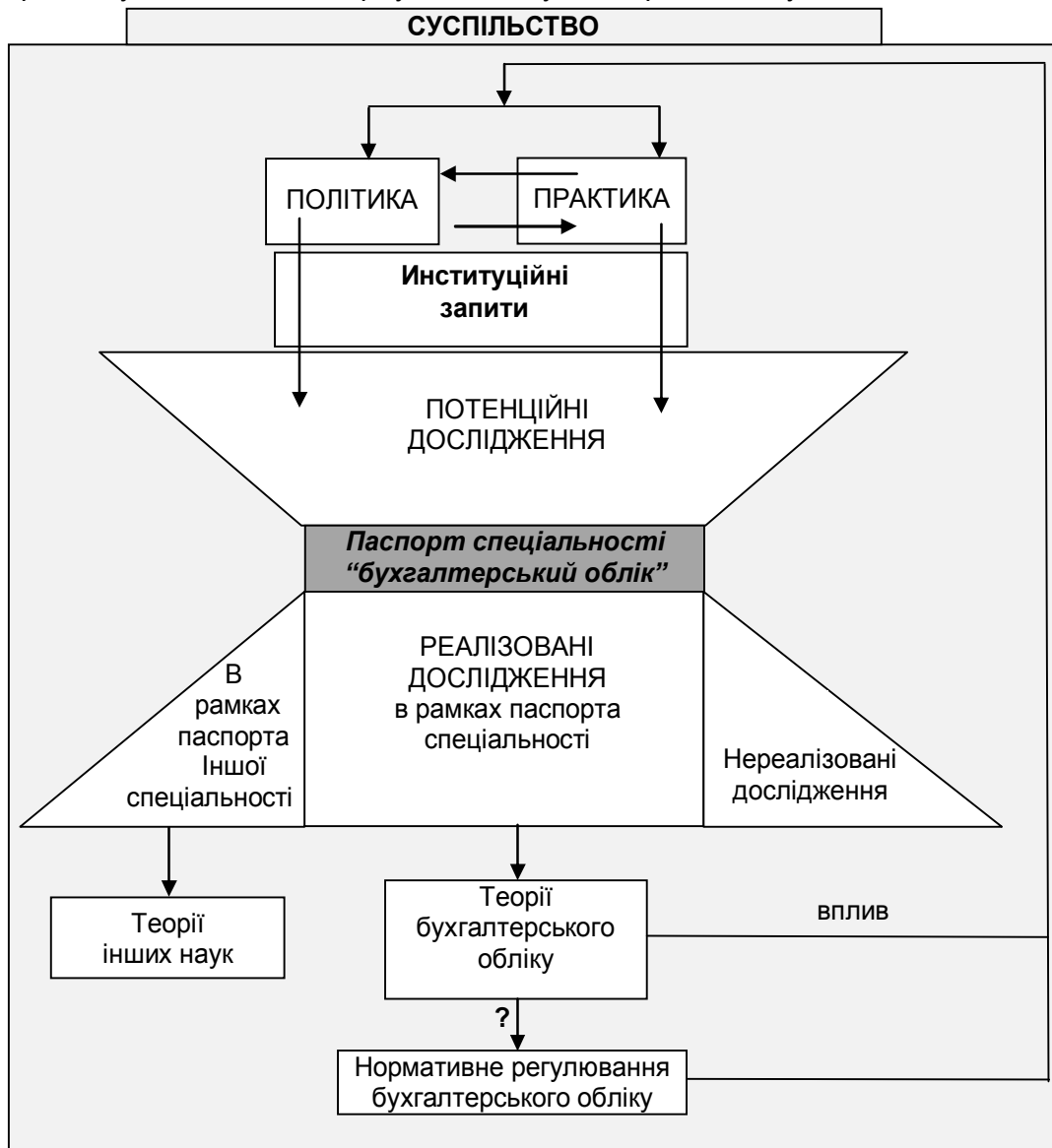

Рис. 1. Паспорт спеціальності як обмеження

Саме тому зволікання з реформуванням та коригуванням паспорту спеціальності нашої науки:

- 1) призводить до обмеженості тем дисертаційних робіт;
- 2) виключає можливість проведення цікавих нестандартних досліджень міждисциплінарного характеру;
- 3) призводить до необхідності "підганяти" назву дисертації, формулювання предмета та об'єкта дослідження під рубрикацію паспорту;
- 4) у цілому знижує мотивацію дослідників здійснювати міждисциплінарний науковий пошук, обмежуючи його лише заданою областю.

Передусім вважаємо за необхідне внести зміни до самого формулювання спеціальності: "Бухгалтерський облік, економічний аналіз та господарський контроль (за видами економічної діяльності)".

²Проце також устаттізгадує проф. С.Ф. Легенчук[2]

Також пропонуємо відкоригувати формулу спеціальності наступним чином: “Змістом наукової спеціальності є дослідження історії, методології, методики та організації бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю фінансово-господарської діяльності підприємств”.

Чинний паспорт спеціальності 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)”³ (табл. 1) містить багато недоліків.

Таблиця 1. Чинний паспорт спеціальності 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)”

№ з/п	Рубрики чинного паспорту спеціальності 08.00.09
1	Загальна теорія бухгалтерського обліку.
2	Методологія й організація фінансового та управлінського обліку підприємств різних форм власності.
3	Результати господарювання та собівартість продукції (робіт і послуг) підприємства: методологія і організація визначення, обліку та контролю.
4	Побудова системи облікової інформації відповідно до міжнародних стандартів.
5	Розроблення національних стандартів обліку та нормативів аудиту.
6	Уніфікація бухгалтерського обліку, економічного аналізу, оперативного контролю, ревізії та аудиту в різних країнах.
7	Звітність підприємства: джерела та методи формування даних (перевірка, обробка та оприлюднення).
8	Теорія та методологія економічного аналізу.
9	Методологія, методика й організація аналізу господарської діяльності підприємств різних форм власності.
10	Методологія, методика й організація контролю фінансово-господарської діяльності підприємств.
11	Стандарти та нормативи аудиту й аудиторської діяльності.
12	Організація аудиторської діяльності: специфіка формування та функціонування аудиторських служб.
13	Методологія й організація зовнішнього та внутрішнього аудиту на підприємствах: специфіка галузей економіки, замовники-користувачі, об'єкти перевірки, планування й організація проведення, вартість послуг, ефективність.
14	Аудит фінансової звітності емітентів цінних паперів.
15	Бухгалтерський облік, аналіз і контроль формування та використання активів, власного капіталу і зобов'язань.
16	Бухгалтерський облік, аналіз і контроль витрат на виробництво.
17	Обліково-аналітичні операції, їх стандартизація й уніфікація.

Результати порівняльного аналізу паспортів спеціальності 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності)” (України): 08.00.12. “Бухгалтерський облік, статистика” (Республіка Білорусь) і (18.00.12 “Бухгалтерський облік, статистика”) (Російська Федерація) дозволяють говорити про не системність виділення тематичних рубрик вітчизняного паспорта спеціальності, констатувати його еkleктичність, обмеженість, перенасиченість неточностями термінологічного та змістовного характеру. Основна відмінність – статистика в РФ і РБ в складі однієї спеціальності з бухгалтерського обліку, а в Україні це окрема спеціальність.

Деякі рубрики пропонуємо виключити, оскільки вони входять до рубрик більш широкого формулювання.

На думку проф. Ф.Ф. Бутинця, у чинному паспорті спеціальності “наведений простий перелік тем, за якими можна виконувати дипломні та магістерські роботи” [1, с. 282].

³Затверджений Постановою Президії ВАК України 14.12.2006, № 31-06/11

Вважаємо, що структура вказаного документу має бути узгоджена між провідними вченими у сфері бухгалтерського обліку, аналізу та контролю, тому наступні пропозиції відкриті до дискусії та вдосконалення.

Пропонуємо власну трансформовану редакцію паспорту спеціальності 08.00.09. що враховує пропозиції, надані Ф.Ф. Бутинцем 7 років назад, а також проект 2005 р. опублікований на сторінках №5 Бюлетня ВАК України у 2006 році (табл. 2). Курсивом виділено модифіковані рубрики, жирним шрифтом запропоновані нові рубрики, відсутні у чинному паспорті спеціальності.

Таблиця 2. *Власні пропозиції стосовно змістовного наповнення рубрик паспорту спеціальності*

№ з/п	Модифікований паспорт спеціальності 08.06.04 – власні пропозиції
1	<i>Загальна теорія, метатеорія та методологія бухгалтерського⁴ обліку, економічного аналізу та господарського контролю</i>
2	Історія бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю
3	Бухгалтерський облік, економічний аналіз та господарський контроль як об'єкти регулювання в економіці
4	Діяльність професійних бухгалтерських та аудиторських громадських організацій
5	<i>Гармонізація національної системи бухгалтерського обліку із міжнародними стандартами: організаційно-методичні аспекти</i>
6	Економіко-теоретичні засади концептуальних основ стандартів бухгалтерського обліку міжнародного значення
7	<i>Специфіка методології, організації та методики бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю у зарубіжних країнах</i>
8	<i>Організація та методика бухгалтерського обліку на підприємствах різних форм власності, організаційно-правових форм та видів економічної діяльності</i>
9	<i>Організація і методика бухгалтерського обліку різних об'єктів за видами економічної діяльності</i>
10	<i>Звітність підприємства: організаційно-методичні аспекти складання, оприлюднення та аналізу</i>
11	<i>Організація і методика економічного аналізу діяльності підприємств різних форм та видів економічної діяльності</i>
12	<i>Організація і методика господарського контролю діяльності підприємств різних форм власності та видів економічної діяльності</i>
13	<i>Організація і методика аудиту підприємств різних форм власності, організаційно-правових форм та видів економічної діяльності</i> <i>Організація і методика надання аудиторських послуг підприємствам різних форм власності, організаційно-правових форм та видів економічної діяльності</i>
14	Теорія, методологія, організація судово-бухгалтерської експертизи
15	<i>Методологія, організація і методика бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю в умовах застосування інформаційно-комп'ютерних технологій</i>
16	<i>Облікове, аналітичне та контрольне забезпечення управління підприємствами різних форм власності, організаційно-правових форм та видів економічної діяльності</i>
17	Правове забезпечення бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю
18	Підготовка кадрів з бухгалтерського обліку, економічного аналізу і господарського контролю
19	Поведінкові, соціологічні та етичні аспекти бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю
20	Методика викладання облікових, контрольних та аналітичних дисциплін

⁴Бухгалтерський облік – це інтегрована система, що включає управлінський, фінансовий, стратегічний облік. На наше переконання, контролінг як сферу досліджень (що пропонується окремими вченими) не варто виділяти як окрему рубрику паспорту спеціальності

Саме від широти та продуманості формулювань рубрик паспорту залежать напрями подальших досліджень, що будуть здійснені у державі. Тому у паспорт доцільно закласти те, що є актуальним, залишає можливості здійснення трансдисциплінарного та міждисциплінарного наукового пошуку. Оновлений паспорт спеціальності має стати не узагальненням та запозиченням рубрик паспортів відповідної спеціальності пострадянських країн, він повинен бути гармонізований із передовими напрямками досліджень та актуальними розробками колег європейських країн та країн англо-саксонської групи.

Перехід до міждисциплінарних досліджень вважаємо об'єктивною тенденцією розвитку науки бухгалтерський облік.

За вдалим висловом проф. Ф.Ф. Бутинця наука бухгалтерський облік "не може вічно експлуатувати відомі об'єкти обліку (кошти, доходи і витрати) як єдину субстанцію бухгалтерії" [1, с. 281].

На нашу думку, розширення паспорта спеціальності мотивуватиме проведення досліджень міждисциплінарного характеру.

Проф. М.С. Пушкар також акцентує увагу, що "в паспорті необхідно посилити між наукові зв'язки, визначити напрями наукових досліджень з урахуванням досягнень техніки, інформаційних технологій, менеджменту, системології, психології, теорії інформації, стратегії планування, облік),аналіз), контролю і т.д." [3,с. 96].

Слід також акцентувати увагу, що оновлення паспортів спеціальностей - давно назріла проблема не тільки для науки бухгалтерського обліку, але й для інших економічних наук. Беручи до уваги надзвичайно швидкі зміни середовища, появу і відмирання все нових інституційних запитів, паспорти спеціальностей опиняються морально застарілими. Під певну рубрику важко "прив'язати" новітні дійсно актуальні дослідження, оскільки багато з них носять міждисциплінарний характер.

Однак супутнім комплексом проблем другого порядку можна вважати і такі:

1) високий рівень консервативності мислення вітчизняних вчених-бухгалтерів, його певна інертність;

2) психологічні упередження щодо виведення досліджень за рамки вузької емпіричної області;

3) бажання проводити дослідження виключно в рамках бухгалтерського обліку.

"Набагато простіше дослідити те, що давно всім відомо, ніж пробувати відкривати нове, щоразу натикаючись на серйозну критику опонентів або взагалі неприйняття колегами висунутої концепції" [1, с. 281-282].

Так, наприклад, оскільки до цього часу в Україну історія бухгалтерського обліку не введена як окрема рубрика паспорта спеціальності 08.00.09 "бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)", спостерігається незадовільно низький рівень зацікавленості молодих дослідників у проведенні глибоких досліджень в галузі історії бухгалтерського обліку. У той же час в Росії успішно виходять на захист цікаві роботи з цінними науковими результатами. Тому відсутність вітчизняних робіт історичної тематики можна пояснити в тому числі і формальним відсутністю інституційного запиту на подібні дисертації.

Вносимо пропозицію модифікувати та укрупнити існуючі рубрики паспорта спеціальності, а також доповнити його наступними рубриками міждисциплінарного контексту (табл. 3).

Таблиця 3. Розширення паспорту спеціальності 08.00.09 за рахунок рубрик міждисциплінарного контексту

№ з/п	Модифікований паспорт спеціальності 08.06.04 – власні пропозиції
1.	Історія бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю
2.	Бухгалтерський облік, економічний аналіз та господарський контроль як об'єкти регулювання в економіці
3.	Діяльність професійних бухгалтерських та аудиторських громадських організацій
4.	Теорія, методологія, організація судово-бухгалтерської експертизи
5.	Правове забезпечення бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю
6.	Підготовка кадрів з бухгалтерського обліку, економічного аналізу і господарського контролю
7.	Поведінкові, соціологічні та етичні аспекти бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю
8.	Методика викладання облікових, контрольних та аналітичних дисциплін

Висновки та пропозиції. 1. Враховуючи важливість досягнення точності і однозначності формулювань рубрик паспорта спеціальності для визначення перспективних напрямів дисертаційних досліджень, вважаємо, то процедура обговорення поправок і змін повинна бути відкритою для дискусії, у якій, у свою чергу, зобов'язані брати участь визнані провідні вчені в галузі науки бухгалтерський облік.

2. Введення питань історії бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в паспорт спеціальності активізує наукові дослідження в цій галузі, а також спричинить визнання нормативного статусу дисципліни, що, в свою чергу, змусить підвищити увагу до якості викладання, збільшить кількість викладачів, готових глибоко займатися питаннями історії бухгалтерського обліку, а також стимулює підготовку і написання вітчизняних навчальних посібників і підручників з історії бухгалтерського обліку, які висвітлюють, крім загальносвітових тенденцій еволюції обліку, ще й специфіку розвитку локальної системи обліку.

3. Пропонуємо перейняти позитивний досвід колег з Російської Федерації щодо чіткого зазначення в авторефератах дисертацій пунктів паспорта, відповідно до яких виконані дослідження. Також чітко визначити область досліджень дозволить зазначення конкретної рубрики паспорта спеціальності в наукових статтях, опублікованих у реферованих виданнях, рекомендованих ВАК. Разом з тим вважаємо, що дана пропозиція і високою ймовірністю буде сприйнята негативно, оскільки вона важко реалізується в умовах існуючого вітчизняного паспорта, оскільки все більшу кількість досліджень неможливо прямо віднести до якогось конкретного його пункту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Бутинець Ф.Ф.* Проблеми науки бухгалтерського обліку: реалії: [монографія] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП "Рута", 2005. – 324 с.

2. *Легенчук С.Ф.* Основи науки бухгалтерський облік: структурний аналіз / С.Ф. Легенчук // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1.

3. *Пушкар М.С.* Створення сучасної системи обліку, орієнтованої на потреби ринкового середовища // Економічна діагностика підприємства [Електронний ресурс]. – с. 92-96: Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/92.pdf.

КОЗЛОВА Марія Олегівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фундаментальних економічних дисциплін Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 12.01.12 р.